

Sinkretisme as pluralisering en sakralisering

'n Godsdiens- en Sendingteologiese perspektief

DEUR

J BEYERS

VOORGELÊ TER VERVULLING VAN DIE VEREISTES VAN DIE GRAAD

DOCTOR DIVINITATIS (DD)

in die Fakulteit Teologie

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

PROMOTOR: PROF. P.J. VAN DER MERWE

AUGUSTUS 2001

Inhoudsopgawe

VOORWOORD.....	4
<u>HOOFSTUK 1</u>	<u>7</u>
ANALITIES-DESKRIPTIEWE OORSIG VAN DIE GEBRUIK VAN DIE TERM SINKRETISME	7
1.1 Tradisionele definisie	7
1.2 Etimologiese begroting	10
1.3 Herdefinieer term	11
1.4 Weg met die term sinkretisme.....	16
1.5 Perspektiwies	16
1.5.1 Sinkretisme as 'n historiese fenomeen	17
1.5.2 Fenomenologies: Kultureel / antropologies / sosiaal.....	21
1.5.3 Teologiese perspektief	23
1.5.4 Die verhouding tussen godsdiens en kultuur	24
1.5.5 Die verhouding tussen godsdiens en geloof	25
1.5.6 Die verhouding tussen geloof en kultuur	26
1.5.7 Offisiële godsdiens en gepraktiseerde godsdiens.....	27
1.6 'n Eietydse definisie vir sinkretisme.....	28
1.6.1 Die definisie moet 'n proses omskryf.....	28
1.6.2 Die definisie van sinkretisme moet neutraal wees	28
1.6.3 Die definisie van sinkretisme moet die kontekstualiteit verdiskonteer	29
<u>HOOFSTUK 2</u>	<u>33</u>
BYBELSE PERSPEKTIEF	33
2.1 Inleiding	33
2.1.1 'n Kronologiese ondersoek (suiwer historiese ondersoek).....	33
2.1.2 Literêre ondersoek	33
2.1.3 Godsdienshistoriese ondersoek	34
2.1.4 Sosiaalwetenskaplike benadering	34
2.2 Van nomadevolk tot indringers in Kanaän.....	35
2.3 Die Rigtertyd.....	43
2.4 Die vroeë Monargie: Burokrasie en Staatsgodsdiens	45
2.5 Die latere Monargie: godsdiensvermenging	50
2.6 Ontwortelde volk tussen vreemdes: Ballingskap	53
2.7 Verdwaasde vreemdelinge in hulle eie geboorteland: Na-Ballingskap-tyd.....	54
2.8 Nuwe-Testamentiese era	55
2.8.1 Hellenisering	58
2.8.2 Gnostiek.....	58
2.8.3 Manicheïsme.....	59
2.8.4 Mandaeïsme	60
<u>HOOFSTUK 3</u>	<u>61</u>
TEOLOGIE VAN GODSDIENS EN GODSDIENSTE	61

3.1	Die teologiese verstaan van openbaring	61
3.2	Wat is godsdiens?	68
3.3	Teologie van godsdiens	72
3.3.1	Monopolêre benadering.....	74
3.3.2	Bipolêre benadering.....	77
3.3.3	Tripolêre benadering.....	79
3.4	Godsdienspluralisme	81
3.4.1	Alle godsdienste is ewe sleg.....	83
3.4.2	Alle godsdienste is ewe goed.	88
3.4.3	Daar is net een ware godsdiens.....	93
3.5	Konklusie	100
3.5.1	Dualisme model.....	101
3.5.2	Pluralisme model.....	101
3.5.3	Ewolusionêre model	101
3.5.4	Vervullingsmodel	101
3.5.5	Antitetiese model.....	102
3.5.6	Dialektiese model	102

HOOFSTUK 4..... 103

TEOLOGIE VAN SISTEME	103
4.1 Kondisionaaliteit	103
4.2 Sinkretisme as sekularisering van die gemeenskap	105
4.2.1 Sekularisering.....	109
4.2.2 Sakralisering.....	110
4.3 Inkulturasie	111
4.3.1 Inleiding.....	111
4.3.2 Benaderings tot Inkulturasie	117
4.3.3 Kritiek teen Roomse teologie: Inkulturasie soos wat Shorter en Schineller dit sien.....	131
4.4 Alternatiewe model: sinkretisme as inkulturasie	133

HOOFSTUK 5..... 137

TEOLOGIE VAN SENDING	137
5.1 Inleiding	137
5.2 Teologie van Sending	137
5.2.1 Plantings- en bekeringsmodel.....	137
5.2.2 Heilshistoriesemodel.....	138
5.2.3 Beloftehistoriesemodel	139
5.2.4 Kommunikasie model	139
5.3 Sending en sinkretisme	140
5.4 Oplossings	141
5.5 Die wese van die Christendom	145
5.6 Kerk se reaksie op sinkretisme	149

HOOFSTUK 6	152
SINKRETISME IN 'N POSTMODERNE MISSIONÊRE KONTEKS.....	152
6.1 Inleiding	152
6.1.1 Wat is die postmoderne?.....	152
6.1.2 Teologie van Sending in die postmoderne	153
6.2 Herbesinning oor sinkretisme.....	155
6.2.1 Holisme teenoor partikularisme	155
6.2.2 Sakralisering en sekularisering.....	157
6.2.3 Omruiling van doel en middel.....	160
6.2.4 Die rol van kontekstualiteit (Inkulturasie)	161
6.2.5 Evangeliese perspektief	163
6.3 Slot.....	165
LITERATUURLYS.....	167
SLEUTELTERME	174
Samevatting	175
Summary	176

Voorwoord

Hierdie studie word onderneem vanuit die konteks van teologie. Dit is 'n teologiese besinning oor sinkretisme met die doel om tot 'n beter omskrywing van en gebruik van die term sinkretisme binne die Sendingwetenskap te kom.

Hierdie studie is nie navorsing gerig op die fenomeen sinkretisme of 'n praktiese voorbeeld daarvan vanuit die alledaagse leefwêreld nie. In hierdie studie word ondersoek ingestel na die inhoud en gebruiksmoontlikhede waarvoor die term en begrip sinkretisme optimaal gebruik kan word. Die studie dien die teologie sowel as die Sendingwetenskap, alhoewel daar ook gebruik gemaak word van gedagtes vanuit die Godsdienstwetenskap.

Met die oog op bogenoemde word daar eers met 'n historiese oorsig van die begrip sinkretisme begin. Die oorsprong en aanwending van die begrip oor die eeue word nagevors om vas te stel met watter inhoud die term tradisioneel gevul is. Dan word daar oorgegaan na 'n historiese ondersoek na spesifieke gevalle in die Ou en Nuwe-Testamentiese tydperk wat as sinkretisme aangedui kan word. Vir 'n studie van hierdie omvang, is daar gewoon nie ruimte om ter wille van volledigheid die strekking van sinkretisme soos ook in die Nuwe-Testamentiese era en Inter-Testamentêre tydperk na te vors nie. Per slot van sake bestaan daar reeds 'n magdom literatuur oor hierdie periodes. Vergelyk gewoon die aantal publikasies oor die Gnostiek as sinkretistiese verskynsel.

Vanuit 'n godsdiensteologiese perspektief is dit ook nodig om die konsep godsdienst van nader te ondersoek. Verskillende benaderings tot die omskrywing van wat godsdienst is, word ondersoek. Die wyse waarop godsdienst verstaan word, bepaal die beoordeling van sinkretisme.

Vanuit 'n sendingteologiese perspektief word daar gelet op aspekte wat die verkondiging van die evangelie aan ander kulture vergemaklik of bemoeilik. Die saak van inkulturasie en inheemswording kom hier aan die orde. Verskillende teologiese perspektiewe op die beoordeling van die waarde van kultuur word ondersoek en evalueer.

Die term sinkretisme is oor die eeue met verskillende inhoud en emosies gebruik. Binne veranderende omstandighede moet opnuut besin word oor die geldigheid van die inhoud en emosie waarmee die term in teologiese gesprekke in die hede gebruik word. Binne 'n nuwe paradigma bied die tradisionele verstaan nie meer genoegsame antwoorde op die vrae van die tyd nie. 'n Nuwe verstaan van die term sinkretisme is nodig. Hierdie studie beoog juis dit.

Die term sinkretisme word nie eksklusief beperk tot gebruik binne die teologie of Godsdienstwetenskap nie. Daar is egter 'n al groter wordende tendens om die term binne die Godsdienstwetenskap te vermy. Op grond van die superioriteitsgevoel van die Christendom teenoor ander godsdienste, kon daar in die verlede in 'n pejoratiewe sin na die vermenging van godsdienste en selfs die afwating van die Christendom verwys word. In die laaste paar dekades is daar egter in sekere kringe 'n groeiende openheid en akkomoderende gesindheid teenoor ander godsdienste. Vroeër was die Christendom in 'n monoloog met ander godsdienste. Nou egter val die klem meer op dialoog tussen godsdienste. Om so 'n positiewe gesindheid tussen godsdienste te handhaaf, is 'n term soos sinkretisme, wanneer in 'n eensydige, pejoratiewe sin gebruik word, nie gewens nie.

Die debat oor die term sinkretisme het egter nou ook problematies geword binne die teologie. Vanuit 'n godsdiensteologiese en sendingteologiese perspektief, het die gebruik van die term problematies geword. Hoe behoort die term sinkretisme, met 'n tradisioneel pejoratiewe geladenheid, nou binne die teologie gebruik te word?

Vanuit 'n godsdiensteologiese perspektief moet eers bepaal word of sinkretisme nog 'n bruikbare term is al dan nie. Die godsdienwetenskaplike, Berner, pleit daarvoor dat daar opnuut besin word oor 'n nuwe definisie vir die term sinkretisme. Sy rede vir 'n herdefiniëring van die term sinkretisme, is 'n wetenskapsteoretiese rede wat hy op Essler se teorie grond (Berner 1982:xi). Volgens Essler is daar drie maniere waarom 'n term nie eksak is nie: die term is te vaag, die term is meerduidig, of die term word nie deur verskillende persone met dieselfde betekenis gebruik nie (Berner 1982:xi). Dit is juis die geval binne Godsdienwetenskap met die term sinkretisme. Alhoewel die term oor en oor gebruik word, is dit steeds te vaag om te aanvaar dat almal dieselfde daar- onder verstaan.

Ringgren bevestig Berner se uitspraak met betrekking tot die vaagheid van die term sinkretisme: "The term syncretism is often used without a clear and unambiguous definition" (Hartman 1969:7). Ringgren erken dat die definisie vir sinkretisme "... too broad to be scientifically useful ..." is en daarom moet daar eerder van voor af begin soek word na 'n meer geskikte definisie vir die term sinkretisme (Hartman 1969:7).

Berner gebruik Carnap se kriteria vir 'n geskikte term (Berner 1982:xii): (a.) die term moet eenvormig wees sodat alle wetenskaplikes dieselfde onder die term verstaan, (b.) die term moet eksak sê waarmee gewerk word. 'n Sisteem van terme is nodig waarbinne elke spesifieke term slegs na een saak verwys, (c.) die term moet bruikbaar wees sodat dit op alle voorbeelde van die saak toegepas kan word, (d.) die term moet eenvoudig wees.

Vanuit 'n godsdiensteologiese perspektief moet ook vasgestel word met watter verstaan van godsdien gewerk word. Die teologiese verstaan van godsdien bepaal in watter mate sinkretisme as ongewens, of natuurlike verskynsel binne godsdienste beoordeel moet word. Om tot helderheid van die gebruik van die term sinkretisme te kom, word in hierdie studie 'n historiese ondersoek na die verhouding van godsdienste in die Ou Testament onderneem. Ten tweedens word die huidige situasie van godsdienstige pluralisme aangespreek om tot 'n beter verstaan van sinkretisme te kom.

Kraemer dui aan dat die ontmoeting tussen twee geestelike wêrelde onvermydelik is, aangesien juis dit die opsetlike doel van die Christelike missionêre aktiwiteite is (Kraemer 1958:325). Die Christelike geloof is in wese missionêr. Daarom is sinkretisme 'n onvermydelike en universele verskynsel in die lig van menslike geskiedenis, aangesien dit slegs onvermydelik is wanneer godsdienste ontmoet wat voorheen in volkome isolasie naas mekaar bestaan het (Kraemer 1958:325). Die verband tussen sending en sinkretisme is dus ooglopend en onskeibaar. Die verskuiwing vanaf een kulturele konteks na 'n ander kan tot die probleem van sinkretisme lei (Kraemer 1958:326). Vanuit die sendingteologiese perspektief moet die gebruik van die term sinkretisme teenoor terme soos inkulturasie en inheemswording uitgeklaar word. Staan die term sinkretisme in 'n afwysende of 'n aanvullende houding teenoor inkulturasie? En in welke wyse is sinkretisme dan nog 'n gevaar vir die oordrag van die evangelie na 'n ander kulturele konteks?

Hierdie studie is meer die resultaat van volgehoue motivering en ondersteuning vanuit verskeie oorde as die produk van toegewyde studie en navorsing. Miskien kan hier-

die studie 'n bydrae lewer tot die meer effektiewe verkondiging van die evangelie en 'n beter verstaan van die groei en ontwikkeling van godsdienste, die Christendom ingesluit. Miskien is min van die inligting werklik nuut. Dan lê die waarde dalk juis daarin dat ou waarhede weer bevestig en ingeskerp word.

Hierdie studie het gegroei uit 'n aanvanklike studie oor die invloede van die Joodse en Samaritaanse godsdienste op mekaar. Later het die studie gelei tot gesprekke oor godsdienste en invloede daarvan. Uiteindelik het hierdie studie my gelei tot besoeke en gesprekke aan verskeie persone wat meer kennis oor die onderwerp het. Na 'n studietoer aan Europa waartydens verskeie kundiges en Universiteitsbiblioteke geraadpleeg is, kon hierdie studie die lig sien. Met dank aan die Universiteit van Pretoria vir beurse wat die studietoer moontlike gemaak het.

DANK EN ERKENNING

'n Paar woorde van dank aan enkele persone wat bygedra het tot die voltooiing van hierdie studie.

'n Opregte woord van dank aan my studieleier, prof. P.J. van der Merwe, vir 'n altyd parate woord van advies, vir grondige begeleiding, besielende motivering en nimmer-eindigende hersiening van die finale teks.

Aan proff. Berner en Bochinger van die Universität Bayreuth, opregte dank vir advies, begeleiding en toegang tot hulle kennis.

Aan prof. Pye van die Phillips Universität Marburg, opregte dank vir advies, begeleidende onderhoude asook toegang tot sy ryke kennis van godsdienste.

Aan prof. Sundermeier van die Universität Heidelberg, opregte dank vir advies, begeleidende onderhoude en die geduldige beantwoording van tallose vrae.

Dank en waardering ook aan my vrou, Natasha, en seuntjie, Eckhardt, wat geduldig tyd opgeoffer het ter wille van my akademie. Dankie vir die aanmoediging en tyd gegun.